


EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

 **Azon t. előfizetőket, kiknek junius hó végével jár le előfizetésök, ennek megújítására kéri a Szerk.**

Egy kis szóváltás a modernekkal.

A „Prot. e. és isk. Lap“ legközelebbi 21-dik számában W é b e r S. ur polemizál, illetőleg, védekezik az „Ev. prot. Lap f. é. 10-dik számának eme sorai ellen: „a meghaladott vallászmék predikálására azt felelem, hogy az élő egyházaknak roppant templomai London, Edinburg, sőt Párizsban is telvék, míg a liberalis szónokokéi üresednek.“ — W é b e r ur erőlködik megmutatni, hogy a liberalis szónok templomai sem üresedtek meg; nemcsak, de erőnek erejével a mellett argumentál, hogy nem is üresedhetnek meg, mert hiszen az igazi szabadelvűség — már t. i. a milyennek W é b e r ur az övékét gondolja — inkább vonzó, mint eltaszító erővel bír. — S míg az orthodox szónokok „kik beszédeikben a tudomány kutatásainak eredményét, a jelen idő mozgató eszméit számításba nem veszik,“ kiknek „Alphájok és Omegájok a dogma, a kész egyházi tan, a csoda, stb,“ „beszédeikkel kizárják, elidegenítik az ész embereit a templomtól; hidegen hagyják a szívet és kedélyt, s nem elégítik ki az ember szellemi szükségleteit: addig „a szabadelvű egyházi szónokok — folytatja W é b e r ur — jobban alkalmazkodván a hallgatók műveltségi fokához örömet hallgattatnak, és számos hallgatóságra számíthattak minden időben, hajdan úgy, mint most.“ — Hivatkozik aztán példákra is. Első helyen mindjárt magát Jézust idézi, a kire ugrálszik, mindenáron szeretné rásütni, hogy épen olyan derék modern férfiu volt, mint tesztem fel a hazai prot. egyletesek, vagy mint a külföldi félistenek: a szintén idézett zürichi Lang, Schleiermacher stb. Felhossa Luthert is, a ki „a vallás dolgában — W é b e r ur szerint — minden tekintély ellen*), legyen az irott, vagy személyes pápa,

*) A történelem szerint azonban, Luther a szt. irást tekintély ellen soha sem kelt ki. Igen, a traditiók ellen

egész határozottsággal kikelt. — Hyacinth atyára is hivatkozik; ámbár nem tudom mi jogon, mert ezt az urat, ha már mi nem mondhatjuk is magunkénak, a prot. egylet tisztelt férfiai, azt hiszem, magok kinevettetése nélkül csak nem számítják magok közé. — Egyébiránt lehet, hogy az egylet bő kalapja alatt ő is elfér kényelmesen, szintugy, mint a „Prot. e. és isk. Lap“-ban legközelebb oly igen ajánlott és feldicsért zsinagógai szónokok szerzője — a pesti rabbi.

A mi a cikket általánosságban illeti, örülünk rajta, hogy tisztelt modern ellenfeleink, a templomok üresedésének vádjá ellenében ily önmosakodást látnak szükségesnek. — A vádat nem mi találtuk ki, hanem ők, s ha nyakukba visszadobtuk, és ennyi buzgalommal mosakodnak tőle, — azon csak örülhetünk; ámbár mindezzel nem látjuk megczáfolva e lap szerkesztőjének W é b e r ur által visszavetni szándékolt állítását. — Jézust, Luthert hozni fel bizonyítékul arra, hogy a modern szónokok nagy publicumot képesek magok köré gyűjteni, — nem meggyőző érvelés teljességgel. — Schleiermacher sem él már; Hyacinth atya pedig — tudtomra — ó-katholikus; tehát ezek sem competens példák. Az egy Lang birna sulylyal csak; de — W é b e r ur csak a német prot. egylet gyűlésén tartott beszédével áll elő, hol, megengedem, lehettek sokan, de azokat nem lehet teljesen templomi publicumnak tekinteni, hanem csak a prot. egylet tagjainak, barátainak. — Similis similis gaudet, — ez nagyon természetes.

Azonban, hogy kötekedéssel ne vádoltassam, kijelentem, hogy e kérdéses cikkek ellenünk fordított, sok tekintetben kifogásolható állításaira ezuttal részletesen nem felelek. E becses lap szűk tere másra van szánva, nem az ilyen apró pattogásokkal való bibelődésre. — Hanem van e cikkben néhány sor, melyeket kellő világításba helyezni, s belőlök a consequentiákat levonni, — azt hiszem nem lesz egészen érdektelen.

kikelt; de nem az irás ellen. — W é b e r ur állítása tehát, ugy általában, épen nem felel meg a valóságnak. H. J. — (Luther azt is kimerte mondani, mitől a modernek borzadoznak „ratio est coeca“ az ész vak, a hitdolgában nem láthat mindent. Lásd Luther levelét Révay Ferenczhez, R. bini, I. 43. l. — Szerk.)

E sorok a következők: „A szabadelvű egyházi szónok nem fogja ugyan az oly hallgató hitét sem zavarni, ki még az egyházi tan betűszerinti alapján áll, tekintetbe vévén a költő intését: „Des Menschen Glauben ist des Menschen Himmel,“ és Pál ap. figyelmeztetését I. Kor. 3, 2: „Tejnek italával táplálalak vala titeket és nem kemény eledellel, mert azt még nem szenvedhetitek vala el, sőt még most is nem szenvedhetitek.“ De ha miveltebb közönség előtt fog beszélni a liberalis szónok, óvakodnék minden oly gondolatok fejtegetésétől, melyekről előre tudhatja, hogy a mai tisztultabb felfogással nem találtnak megegyezőknék. Mint más szabadelvű világi szónok, ki sikerre akar számítani, úgy ő is csak oly érvelésekkel fog élni, melyek teljes összhangzásban vannak a természet törvényeivel, a haladó tudomány kutatásaival, az ész felfogásaival, a hallgatóság szellemi szükségleteivel, és a szónoklat szabályaival.“

Ha ezzel csak az volna mondva, hogy a modern lelkész tekintetbe vége hallgatóinak miveltségi fokát, a gyengébbeket az ap. szavaiként tejnek italával, az erősebbeket pedig kemény eledellel táplálja, vagyis úgy beszél mindenütt, hogy a hallgatóktól kellően megértessék; — semmi kifogásunk nem lenne ez állítás ellen. — Hogy a hallgatóság miveltségi fokára tekintettel kell lenni minden, tehát egyházi szónoknak is, — kétségtelen érvényű axioma. — Egy szegény földmives falu templomában csak nem beszélhetünk olyan nyelven, olyan szófüzéssel, mint a debreczeni nagytemplomban, vagy Patakon, Pesten és Pápán. — De azért, ha a hallgatóság jobban, vagy kevésbé mivelte volt a gondolatok csoportosítását, a kifejezések magasabb, vagy közönségesebb használatát, s általában az előadás természetét illetőleg, sok tekintetben határozó lehet is, nemcsak, de kell is, hogy határozó legyen, — mégis, úgy vagyok meggyőződve, hogy a theologiai irány, az alapelv, mely beszédünknek mintegy színezetét, jellemét adja meg, — nem lehet itt ilyen, ott amolyanféle; nem lehet az úri publicum előtt a naturalizmus, vagy épen a materializmus keresztyén- és evangyéliomellenes álláspontjáról beszélnünk, s egy szegény gyülekezet előtt meg szorosán az evangyéliom alapján szónokolnunk. Az evangyéliom alapján álló keresztyénség alaptételei nem tőrnek válogatást publicum dolgában. — Egyenlően tartoznak azok úgy az excellentiás urra, mint a szegény földmivesre, vagy zsellérre, ha t. i. magokat keresztyéneknek akarják tartani és tartatni. — E tekintetben nincsen sem úr, sem szolga, sem gazdag, sem szegény, sem tudós, sem tudatlan, — hanem mindnyájan egyek egyenlők vagyunk a Jézus Krisztusban.

Wéber ur kérdéses sorai azonban más, épen ellenkező nézetnek adnak kifejezést. Mert olvassa végig bárki

s figyelmesen s elfogulatlanul azokat, — meg fog győződni róla, hogy azokban nyilván menthetőnek, sőt jogosultnak van elismerve amaz — hogy szeliden fejezem ki — kétszínű eljárás, melyet némely modern atyáncfiai az igehirdetés terén követnek, kik ha „miveltebb“ közönség előtt beszélnek, óvakodnak „minden olyan gondolattól,“ mely a mai tisztultabb felfogással (!) meg nem egyezik; mint a világi szónokok, ők is „csak a természet törvényeivel, a tudomány kutatásaival,*) s az ész felfogásaival összhangzó érveléssel fognak élni.“ — Mi következik ebből? nem kevesebb mint ez: „a kevésbé mivelte gyülekezet előtt helyén van az evangyéliom szerinti predikáció; de miveltebb helyen már csak naturalista, vagy rationalista predikáció járja meg.“ — Tessék forgatni a logikát akármiképen; de egyenesen nem lehet Wéber ur sorából más consequentiát húzni. Az ilyen következtetést pedig, engedjen meg Wéber ur! nem tartjuk egy őszinte jellemű és lelkiismeretes ev. prot. lelkész jelleméhez illőnek. — Igy nem beszélhetünk tehát egy mivelte publikum előtt, se Krisztusról, mint Isten fiáról, sem a váltságtevényekről, sem az őcsodáiról, sem magáról a szentháromságról etc. — Igy aztán leszünk unitárius vagy nem tudomiféle papok, de ev. prot. lelkészek bizonyára nem. — Az ilyen kétszínű eljárást nem lehet mentetgni, annyivalinkább igazolni semmivel. — Az apostol idézett mondása, nem a beszéd alapjelleme, hanem annak csak formájára, alakjára, — az előadási módra és nyelvezetre vonatkozik. — Müveletlenebb embernek könnyebben érthető, miveltebbnek pedig, magasabb nyelvű, compositióju beszéd való, — ezt teszi az, nem pedig azt, hogy egy helyen Krisztust és az evangyéliomot, másutt meg saját becses ünneket, vagy a világ lelkét predikáljuk. — Egyébiránt Wéber ur őszinte vallomását köszönöm. — Őe sorával nyilván beismerte azt, amit én régen tudtam, s amit tavaly egy modern tisztársamnak irodalmi uton is szemérettettem, hogy t. i. az u. n. modern atyáncfiak, legalább némelyek, két köpenyegyet viselnek; egyszer az evangyéliom alapján álló prot. egyház, máskor meg az anyag és természet imádásában elmerült ész hű szolgáinak mutatják magokat. Itt így, ott amugy beszélnek, amint

*) Hogy mennyire nem jó a „tudomány kutatásaival“ minduntalan dicsekedni, — példára, ha jól emlékszem, Kriesch tanár urnak, nem tudom melyik külföldi tudós nyomán, nem régiben Pesten tartott értekezése az emker keletkezéséről, melyben azt bizonygatta többek közt, hogy összülénk nem többé a csimpansz, vagy gorilla majom, mint Darwin után hittük, — hanem valamely gyűrűny, giliszta vagy pióca lehetett! És valóban, talán ezért van közöttünk, emberek közt — annyi vérszopó?! Ime, ez is vivmány; a kutató felséges és zivmánya teljesen.

a körülmény hozza magával, s másképen szólván, mint a hogy éreznek, — nem egyebek képmutatóknál. — (Pedig ha jól emlékszem, modern atyánkfiai minket szoktak e titulussal megtisztelni). — Mert kérдем lehet-e egy lelkiismeretes ev. prot. lelkészről józanul feltenni azt, hogy egyszer az irás alapján, máskor meg a korszellem sugallatából szónokoljon, — lehet-e feltenni ezt a nélkül, hogy az illetőt képmutatónak, lelkiismeretlen álcáskodónak ne gondoljuk?! Ha a modernek ezt igen természetesnek, sőt észszerűnek találják, — arról mi nem tehetünk; de megvalljuk, hogy nem vagyunk képesek, — ha ostobáknak neveznek is érte, — az ilyen eljárásban az egyenességet és lelkiismeretességet felfedezni, megérteni és respectálni.

A vallásos meggyőződés komoly lélekügy, és semmiesetre sem forgatható köpenyeg, legalább szerintünk. — A chamaelonkodás mindenütt bűn kivétel nélkül; az igehirdetés terén pedig kétszeresen az, s nagyon szomorú dolog, hogy a magyar ev. prot. egyházban ez időszerint ilyen is megeshetik, nemcsak, de prot. egyházi közlönyben még védelmezőre is talál! Ez már igazán tojástán cz aztán! — Nekünk, kik az evangyéliomnak vagyunk szolgálói, szent kötelességünk odahatni, hogy az eféle kóros jelenségek hovatovább rikkuljanak, s végre teljesen megszűnjenek egyházi életünkben.

Azért ne aprehendáljon Görömbei Péter ur sem, ha Debreczenben, de másutt is, az ilyen dolgokat nem helyeseljük, vagy épen elítéljük. Átkozódní azonban épen ugy nem szokásunk, mint szitkozódní. — Hasztalan igyekszik Debreczent befeketíteni; Debreczen nem a szabad szó, nem a lelkiismereti szabadság, hanem a felforgatás ellensége, a mely felé ugylátszik, némely moderneink hanyathomlok igyekeznek. — Azt csak nem kívánhatja tőlünk, hogy nyugodtan, édes mosolygással nézzük önök műveleteit akkor, midőn egyházuok, sőt általában a ker. egyház alaptételeit rázzák, döngetik, s lelkiismeretünk szavának, meggyőződésünknek nyilvánítását szüntelen gúnynyal fogadják, elmaradtaknak, észnélkülieknek, vagy mint ön mondja: „a szabadsajtó, szabad szókimondás, a tudományos buvázkodás“ átkozóinak, ellenségeinek, s tudja Isten minek nem neveznek el bennünket!

Ime Debreczenben egy prot. irod. társulatot terveznek; de hogy létrejöhessen, kell hogy megszámlálják előbb a társulat leendő tagjait. — Az egyh. kerület jónak látja a társulat megalakulása előtt a lelkészi értekezletek j.-könyveit s írásbeli dolgozatait áttekintés és tájékozás végett a püspöki hivatalhoz bekérni, hogy így biztosan meglehessen tudni, hányan lesznek s minő képességgel rendelkeznek a tagok a nagy cél érdekében. — Görömbei ur pedig kapja magát, neki megy e határozatnak; „püspöki censurát, türelmetlenséget, elfogultságot“ kiabálva, ellenzi a j.-könyvek és dolgozatok beküldését, s három hasábon keresztül — éles gúnyolódás közt azt mutogatja nekünk, hogy ez az u. n. „püspöki censura“ mennyire nagy veszedelem lehet a prot. egyházra, különösen pedig a modernekre nézve! — Ime, egyik kézzelfogható példája annak, hogy szoktak a mi moderneink elbánni mindazzal, a mi nincsen inyökre. Természetesen Görömbei ur is megérezte, hogy a tervezett debreczeni irod. társulat aligha a pesti irányzat szellemében fog megalakulni és dolgozni. Hinc illae lacrimae! — Ne féljen ön! sem önt, sem modern elv-

barátait nem fogják bekényszeríteni abba a társulatba, — e felől nyugodt lehet. — De azt azonban ne vegye rossz néven, ha részünkről a sok mindenféle üzelem láttára olykor-olykor hangsúlyoztatik az, hogy a kinek szük az ev. prot. egyház fala, — hagyja el, ne rontsa belőlről; ne vegye rossz néven, ha önök eljárása ellen, (milyen volt legközelebb a biblia fordítással ütött lármájok is!?) kötelességünkhöz hiven tiltakozunk, s azt minden törvényes és hatalmunkban levő eszközzel gátolni igyekezünk.

A „prot. egylet“ — mint e becses lapban, és a szinte fellelte becses „Figyelmezőben“ is több helyen meg volt már mutatva, — nem mint ön állítja „a reformált vallás eszméjének a prot. egyházban való fejlesztésén,“ hanem határozottan unitárius irányba terelésén dolgozik. Ezt önök sem tagadják talán? Ha így áll a dolog: miért gúnyolnak hát bennünket, ha egyszer nem érzünk magunkban kedvet és lelkiikészséget önöket követni?! Vagy azt kívánják, hogy lelkiismeretünk ellenére agitáljunk a „prot. egylet“ mellett, és segítsünk annak a hívők ezreit az unitarizmus aklába terelni!? Tessék önöknek unitária ekklézsiákká alakulni; próbálják megszámlálni hiveiket, s alakítsanak belőlök egység hívő, vagy ha ez nem tetszik, másféle egyházakat. — Ha ott a többség, — megtehetik könnyen; mi a kik itt maradunk, majd csak megélünk talán valahogy! Ne tessék azért rajtunk, vagy miattunk szerfelett keseregni. — Ha minket, „confessio és be-tüimádók“-nak nevezett orthodoxokat, elveinkkel együtt lo-m-tárba teszen is az „előhaladott világ“ — ön szerint, — majd megmutatja a részrehajlatlan jövő, melyik párt kerül abba a m-zeumba, mi-e vagy önök? Oda nemcsak a régiségeket, de a ritkaságokat, a bár új, de elhibázott műveket is gyűjteni szokták — ugy tudom. — A miatt se epezsze magát, ha a „Figyelmező“ s az „Ev. prot. Lap“ fegyverfogható férfiak száma „légióra nem megy“ is. Mi tudjuk: hányan vagyunk; ha kevesen, — ez a mi bajunk, nem az önöké. — Különben ugy tudom, hogy a dolgozó társaknak csak számát tekintve is, nines okunk magunkat megszegyenelni önök előtt,

Végül biztosítom, hogy nekem egy cseppet sem fáj, hogy a modernek 4—5 lapot (?) tartanak fen, (ezt ugyan nem tudom; eddig csak hármát ismerek közelebből); felőlünk akár légió lehet azoknak száma. De azt viszont engedje meg, s ne nehez-teljen érte ha kimondom, hogy nem csak önök közt, de részün-kön is van, a ki irjon és olvasson, s ha a tetszést, az idő-szerűséget nem hajhászszuk is annyira, — hál' Istennek csak elkél azért a mi portékánk is, s nem kell nekünk sem „kötéllal fogni sem irót, sem olvasót.“

Homolya István m. k.
helv. hitv. ev. lelkész.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkészvალა sz-tási szabálya és az idevonatkozó Geleji katonafele XIV. XV. XXII. XVII. kánon.

A magyar reform. egyház papi testülete méltán megvárta volna, hogy ugy a régi mint a legközelebbi multban a nemzeti-ség és a nyelv megőrzésében tanusított hűséges fáradozásai, — a lelkiismereti mint a polgári szabadság érdekében folytatott küzdelméért, a pátens világ megszűnté után sorsa ne dobassék oda csekély értelmiséggel biró, vagy épen ér-

telmetlen tömegek kezébe, hanem a lelkészválasztás módzatai úgy alakittassanak át valahogy, miszerint a lelkészválasztásoknál minden szennyes önérdék háttérbe szorítottassék, s a biztos győzelem a valóban lelkészi tulajdonokkal s képzettséggel bírónak biztosítottassék; azonban vagy a teoriákra való tekintetből, vagy talán inkább politikai manőverből, éppen ellenkező történt. Ennélfogva úgy az 1860-ban, mint a legújabbban megállapított, tiszántuli egyházkerületi papválasztási szabályok a régi „papmarasztáshoz“ csaknem hason állapotot idéztek elő! Akkor legalább nyíltan és őszintén ment az alkuvás, most pedig a nyílt titok leple alatt van rendszeresítve az, s éppen ez által az önérdetes lelkiismeretes és képzett papi egyénre nézve elvágva általa a promotió útja!

De lássék részletesen az illető szabályokat.

Az 1 §. bennök mindenképp megjegyezi, hogy az alább következő szabályok a lelkészválasztásra vonatkozó XIV. XV. XXII. s XVII. kánonok illető pontjain nem változtathatnak, hanem ezeket csak részletezhetik, vagy a választási eljárások teendőit ezekből kiindulva mutatják ki.“

És ezen előre bocsátott megjegyzés dacára, a hivatalt szabályzat a XV. és XVII. kánonok kivételével, az első §-ban idézett kánonokat érvényökből teljesen kiforgatja!

a) A XIV. kánon ezt mondja: „a lelkészeknek a külső meghívást magoktól a presbyterektől vagy is az egyháznak mind kegyességökre, mind tekintélyökre nézve kitünőbb tagjaitól kell venniök; a keresztyén köznép beleegyezése teljességgel ki nem zárhatván.“

A szabályzat 6. §-sa pedig mindjárt e kánonnal homlok-egyenest ellenkezőleg így szól: „A lelkészválasztás az egyháztagok által közvetlenül történik. Választó minden teljeskoru egyháztag, ki az egyházi terhek viselésében részt vesz stb.“

Hol van itt a presbyterek, vagyis az egyháznak mind kegyességökre, mind tekintélyökre nézve kitünőbb tagjainak, kiváló választói joga biztosítva, holott a XIV. kánon világosan „csak ezeket, — tehát a külső és belső kegyességet, tekintélyt és értelmiséget ismeri el választókul,“ a keresztyén köznépnek csak a presbyterek által végrehajtott választásba beleegyezéséről szólván?!

„A külső és belső kegyesség, értelmiség és tekintélynek most már meg kell hajolnia a tömeg akaratára előtt;“ mert vota numerantur et non ponderantur.

De azt mondhatják e széles alapú választás barátai, hogy a tömeget nehezebb megvesztegetni, mint azt az egynehány presbytert s értelmesebb tagját a gyülekezetnek! . . .

Erre csak azt feleljük, hogy miként a politikai téren tapasztalható, az „értelmetlen tömeg, — a pillanatnyi érdekre tekintvén — a legkönnyebben félrevezethető“ — míg ha az értelmes, tekintélyes presbyterek és előkelők, tehát a közszólás szerint: a vagyonos és intelligensebb gyülekezeti tagok volnának a választók: azok bizonyára nem volnának oly könnyen megvásárolhatók, vagy ha részben megvásárolhatók lennének is, azt a XIV. kánonban említett „keresztyén köznép“ árgus szemekkel kísérné s ellenőrizné minden léptöket, míg most „e keresztyén népet“ éppen senki sem őrzi ellen, és minden vesztegetés nyílt titok, a mit mindenki tud: de éppen „e keresztyén néptől,“ e választó egyháztagoktól való féltelenség miatt, róla tanuskodni senki sem bátor-

kodik! Melyik jobb: a tömeg terrorizmusa, vagy az intelligencia uralma?! . . .

De a XIV. kánonban kiválólag választói joggal felruházott értelmes és tekintélyes egyháztagok, presbyterek eljárását nem csak az árgus szemű „keresztyén köznép“ hanem:

b) a XXII. kánon szerint az egyházmegyei tanács is elleőrízne; mert e kánon idevonatkozó s a hivatolt szabályzatban is szóról szóra idézett pontja így szól:

„a gyülekezet senkit sem állíthat be lelkészül az esperes beleegyezése nélkül; . . . hogy aztán az főbb hivatal társaival megítélhesse, vajjon az illető méltó-e azon állomásra.“

Kár volt a kánon ezen szavait ki nem törölni, vagy nem kellett volna hivatkozni rájuk; mert ezen egész szabályzat az espereseknek az egyházmegyei tanács-csal együtt kánonszerűleg gyakorlott azon jogát, hogy megítélhesse vajjon méltó-e az elválasztott azon egyházra, — teljesen illusoriussá teszi!

Illusoriussá teszi:

Mert a 2. §. szerint az ítélet által áthelyezés esetét kivéve a választás feltétlenül szabad.

Mert választható minden a lelkészképeségi két vizsgáról elfogadható bizonyítvánnyal ellátott egyén. Pedig:

Igensokszor pusztán számalomból, merő nagylelkűségből minden hivatásnélküli és szánandólag csekély képességgel bíró egyének is átbocsátatnak a vizsgákon.

Illusoriussá teszi:

Mert a 8. §-ban említett s a választási cselekmény végig nézésére kiküldött két egyén a megtörtént vesztegetéseket kellőleg stb. már nem ellenőrizheti;

Mert tapasztalat szerint a 13. §-ban jelölt vizsgáló kiküldöttek a tömeg terrorizmusa miatt a nyílt titokban történt vesztegetéseket s korteskedéseket, száz eset közül egyszer sem képesek kideríteni;

Mert az esperes a 14. §-ban említett beegyezést — noha a tiltott eszközök használása nyílt titok, — kiadni kénytelen:

Mert a 15. §. ezen pontját: „az esperes csak akkor tagadhatja meg a jóváhagyást . . . ha az elválasztott egyén kánon szerint méltó kifogás alá esik,“ — a tiszántuli szabályzat 6. §-sa ezen szavai: „választható minden a lelkészképeségi két vizsgáról rendes elfogadható bizonyítvánnyal ellátott egyén“ teljesen hatályon kívülé teszik, minthogy mihelyt egyszer elegendő osztályzatu bizonylata van valakinek, az a tiszántuli egyházkerületi közgyűlés által Holdmezővásárhely, Debreczen, szóval bármely fényes egyházba is képesítve van papul!*)

Sz i.

(Folyt. és vége.)

*) A szabad választás már el nem törölhető, a vissza éléseket kell korlátozni csak; ha a választó nép valóban „keresztyén“ nép lesz, s a lelkész jelöltek valódi lelkészi jellemek: semmi vesztélytől tartani nem lehet. A szabadságot nem megvonni, de szabályozni s arra képesíteni kell.

Szerk.

IRODALOM.

(Könyvismertetés.)

„Magyar prot. egyházi szónoklatok.“

Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászbeszédre írta Gyöngyösy Sámuel, nagykállói ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró. Második füzet. Bolti ára 1 frt 80 kr. Miskolcz Fraenkel B. tulajdona 1875. 252 lap.

Egy minden tekintetben figyelemre méltó dolgozattal akarom megismertetni olvasóimat. E mű első füzeté már e lapok hasábjain ismertette volt, sok kritikai éllel, behatólag; de kissé szigorúan, bár nem kétlem jó akaratból. E bírálatra, az illető bíráló kartárs ur iránti tiszteletem és rokonszenvem nyilvánítása mellett, van pár észrevételem. Nem tartom hibásnak, sőt e beszédekre teljesen illőnek találom a címet: „egyházi szónoklatok.“ E beszédek irálya szép, költői, emelkedett, ha bár néhol képek és hasonlatokkal túl is van halmozva, — népiesen érthető. Gy. S. tud a szívhez szólani; mély vallásosság, igaz hazaszeregetet, a szenvedők sorsa iránti részvét, a kor nemes eszméi iránti lelkesültség szól beszédeiben s a hév és lelkesültség, melylyel mindezeket tárgyalja: azokat szónoki előadásra alkalmas művekké emeli. De a szerző nem nevezi beszédeit szónoklati remekeknek, s így nem is kívánja, hogy „ugy külső alak, mint a tartalom tekintetében példányszerűek“-nek tekintessenek. Nem vagyok barátja annak sem, hogy egyes szavakat, kitételeket az egészszel való összefüggésből kiírva vegyünk bírálat alá. A legnagyobb költő és író is hibázik néha egyes szavak alkalmazásában. Nem kétlem, hogy a szerző eredetileg e beszédeket a „nép“-nél magasabb műveltségű hallgatók előtt mondta el, s midőn ezek igényeihez alkalmazta magát s az eszmére és hatásra volt figyelemmel, egyes szavak találósága figyelmét kikerülte. E különben nem lényeges hiba. Ma mindenki „népszerű“ egyházi beszédeket tár előnkbe. E gyűjtemény inkább műveltebb, városi közönség igényeinek kielégítésére készült, épen ezért egyházi irodalmunkban hézagpótlónak tartom. Nem értek egyet t. bíráló urral a III-dik beszéd felől. Ha valahol ép az ujtásoknál áll az, hogy a mi szükséges sőt hasznos is volna, annak kivitelét azon időben kezdeményezni nem helyes, sem kivitele nem lehetséges. Én e jóirányu, vallás és egyház iránti melegérvéstől áthatott beszédet ajánlom a rohamosan ujtó modernnek figyelmébe. A 16-ik beszédet ellehet itélni úgy mint bíráló ur tette, csak egy mondat közlésével; de teljesen helyes az, ha az egész beszéd szellemét tekintjük. A szerző e beszéd alap eszméjét így fejezi ki: „az igazságnak szabadvizsgálódás által való keresése képezi alapját a keresztyénség nagy épületének.“ Szerintünk mint a szerző szerint is, az igazság keresése, a vallásos lélektől vezényelt szabadvizsgálódás szülte a reformációt. Gy. midőn a reformáció által előidézett nagy szellemi mozgalmat és vívmányokat előadta így szól: „nem tartozom azok sorába, kik a szabadvizsgálódás jogát, ha egyebekben igen, de vallási tárgyokban el nem ismerik“ stb; „de mind a mellett nem szabad felednünk, hogy a vallásnak legtöbb tárgyai érzékfeletti, melyeket, ha kézzelfogható erősségekkel mindig nem támogathatunk is, de mert lelkünk, szívünk, okosságunk megegyezőleg nyilatkoznak mellettök: hinnünk kell.“ Ez utolsó idézetnek tehát az elsővel egygyé fogva meg van helyes értelme, s mi a szerzőt e nyilatkozatával táborunkban örömmel üdvözöljük. Különben ama fennebbi bírálat a tehetséges szerzőt ne kedvetlenítse el, sőt

buzdítsa munkára, midőn látja, hogy reá a közönségesnél magasabb mérték alkalmaztatott.

A második kötetnek az első felett előnye az, hogy jellegi s beszédeinek czimei szerencsésebben vannak választva. E füzei legszebb két darabja az „Elmerült világ“ (VI) és „Jézus a tengeren“ (VIII). Az első bűnbánati vasárnapon használható, annyira költői, mint vallásos felfogás. Első részben azt mutatja meg hogy az Ur, ha nem bocsát többé vizözönt „de bocsát köny és fájdalom özönt, bocsát vérözönt és ha nem oly megdöbentő alakban is, de gyakran megújulni látjuk az elmerült világ szétomlásának iszonyu képeit“ — azokon kik gonosz életűek, kik hűt'enséggel szédulták a családi csendéletet, gyermekeik nevelését elhanyagolták, eltékozolták vagyonukat, életerejüket, vagy pártos szenvedélylyel tépik a haza testét. „Majd akkor a test izzó fájdalmai, a lélek égető kínai, az öntudat ostorozó vádjai a fájdalomnak és könynek özönét fogják rátok borítani. És hiába fogtok futni magas hegytetőkre vagy erős kősziklák ormaira: bűneitek árja utól ér ott is, a hullámok elcsapnak fölöttetek mint az özönviz az elmerült világ felett.“ A második rész: miként menekülhetünk meg? Felelet: legyünk olyanok mint Noé, kerüljük a kor bűneit (anyagiasság, vallástalanság), lépjünk szövetségre az Urral, hogy beléphessünk a vallás mentő csolnakába, s szól: „ne féljete, ha egyszer a vallás mentő hajójába léptetek, hajótok magasabb tájakra emel titeket, mint a hol Noé bárkája uszott,“ „oda, hol nem lesz többé a könyözön soha.“

(Vége köv.)

(z. g.)

Beküldött könyvek.

Magyar könyvesház kiadja Aigner Lajos, Budapest, 1875. 8 r. Megjelent az I. folyam öt füzeté, egyes füzeté ára 20—20 kr. I. füzet: Beszélyek, írta Obernyik Károly szerző életrajzával. — II. A Somvári Fényes Ádám ur, Elbeszélés, írta Tolnai Lajos, szerző életrajzával. III. f. Holdas Éj. Beszély, írta Sacher-Masoch Lipót, szerző életrajzával. IV. és V. f. Ányos Pál költeményei, jegyzetekkel és életrajzzal bővített új kiadás. — Olcsó s azért könnyen megszerezhető gyűjtemény, évenként 20 füzetre van tervelve, 5 füzet már megjelent.

SZEMLE.

a) Belföld.

A vértessaljai h. h. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A közgyűlés napja ápr. 26 és 27. volt Baracsán. Elnökök nt. Koncz Imre és ifj. Sárközy Kázmér urak. — Legelőbb is a főesperesti jelentés olvastatott fel, melyben örvendetes volt az, hogy teljes béke honol az egyházmegyében és hogy a lelkészek mind buzgók és hithűek; szomorú volt az, hogy az egyház iskoláit képzetlen emberekre bizza és sok épületeit nem biztosítja; — a bicskei egyház tetemes áldozattételekkel mutatá be hit és vallásos buzgóságát. Tárgyaltatott a lelkészválasztási törv. módosítása, melynek főbb pontjai: „Az egyház a kegyév eltelte előtt, ne töltsék be. — A gyülekezet kandidál ötöt és abból a gyülekezet részére választ egyet az egyhm. elnökség. stb.

A „Bethlen Gábor“ című biztosító intézetre nem ad tüzetes véleményt az egyh. megye, bevárja az egyházkerület véleményét.

Egyházmegyei könyvtár szervezése határozottatott, melynek eszközlésére egy bizottság küldetett ki.

A tanügyi bizottság jelentése az iskolaügyről öröndetes tudomásul vétetett s elhatározatott, hogy tanítói értekezletek tartassanak időnként.

A nyugdíj ügye is megvitattatott s elvben el lett fogadva, hogy a magtár (2100 ft.) és a deficiensek cassája (6000 frt) egyesíttessék és ennek mikénti szervezésére bizottság lett kiküldve.

Egy „leány egyház“ anyásításért folyamodik, az egyházmege több lényeges dolgok tekintetbe vétele mellett, ez ügyet ajánlólag terjeszti az egyh. ker.-hez. Több ügyek közül még egy indítványt ismertetek, mely a vértessaljai egyházmege szellemi irányát jelzi. — Indítvány: „Mondja ki az egyházmege határozatilag, hogy ezentul az egyh. ker. gyűlésre küldendő lelkészi képviselők tartsák kötelességöknek a lelkészi mindkét vizsgán jelen lenni s a vizsgát jó eredménnyel letett ifjaknak kérdésül feltenni: igérik-e magukat arra, hogy a keresztyén vallást úgy hirdetendik, a mint az törvényesen bevett *symbolicus* könyveinkben körülíratik? s ha találkoznának olyanok, kik magokat erre nem igérik, azoknak e g y h á z m e g y é n k b e n segédlelkészekül leendő alkalmaztatása ellen tiltakozzanak.“ — Elfogadtatik.

Reményleni szeretem, hogy ez tulbuzgóság és nem szükségességből származott.

Mint hogy tárgyilag tudósítást óhajtottam a t. olvasó közönség elé tárni, elhagyok minden subjectiv nézetet vagy bírálatot és csak azon óhajomat fejezem ki, bár az egyházmegek a szükséges nagy hit buzgalom mellett, az adminisztrációra is kiterjeszteniék figyelmöket és az abba szükséges reformokat mielőbb életbe léptetni készek lennének. Δ

A pestmegyei ev. esperesség papi értekezlete Aszódon.

Aszódi tisztársunk meghívása folytán tartók meg május 25. e kedves város és egyház körében 4-ik rendes papi értekezletünket.

Megnyitá ez értekezletet Dobronyovszky Károly péterii lelkész és elnök oly korszerű beszéddel, mely a tisztársak osztatlan tetszését megnyerte s melyből a következő részleteket van szerencsém közölni:

„Átalakulási korszakot élünk: állami, társadalmi, közmevelődési, vallási s más átalakulások korszakát. Ennyi átalakulás közt egyházunk sem hagyatik érintetlenül. A világ nagy tengere, az eszmék világa, zajlik, — ezek közt egyházunk bárkája ide s tova hanyatik. Az Isten országa, melyről meg van írva, hogy nem e világból való, — emberileg szólva — elvilágiasodott. Épen azért nekünk, mint kikre e mennyei, e szellemi kincsek őrzése bizatott, — tőlünk kitelhetőleg — mint első sorban állóknak — küzdenünk kell a világnak hóbortja ellen, ne quid respublica detrimenti capiat. Annál inkább, miután e közellenünk hatalmas, önző, elfogult. — Epen, mintha Pál apostol idejében élnénk, a ki mondá: „Nincsen nekünk tusakodásunk a vér és test ellen, hanem a birodalmak ellen, az élet sötétségének vezérei ellen, kik a magasságban vannak. Annak okáért vegyettek fel az Istennek minden fegyverét, hogy ellene állhassatok e veszedelmes időkben és mindeneket elvégezvén megállhassatok.“

Felülről, a magasságból, igaz, most nem nyomnak, de mindenben mellőznek, ad acta akarnak tenni, „a mór megtette kötelességét, a mór mehet.“

Némi kárpótlást s vigasztalást hiveink körében kellene

keresnünk s találunk, de itt is vallástalanság, egyháziatlanság kezd divattá lenni, természetesen a pap állásának is rovására.

Ily helyzetben és viszonyok közt hogy ne volnának szükségességek s kívánatosak a papi értekezletek, hol egymást kitarításra buzdíthatjuk. Mert hisz lehetetlen, hogy a költő szava egyházunkra is vonatkozhassek: „Multadban nincs öröm, jövőben nincs remény!“ Mert hisz neked, protestáns ev. egyház él-ned kell! a te ügyed nem egyes népek s nemzetek ügye többé, hanem az egész emberiségé; — a kik téged szolgáltnak, azoknak szolgálatuk tövis koronát hozhat ugyan, de a dicsőség bábera sem maradand el soha!“

Ezen találó szavak az értekezlet jegyzőkönyvébe felvételni rendeltettek.

Ezt követé a mult évi értekezlet jegyzőkönyvének felolvasása, melynek egyes pontjai szolgáltak a tanácskozás alapjául.

Felvételte e szerint az aszódi al gymnasium segélyezésének ügye.

E részben megújított a mult évi határozat, mely szerint minden egyházban ősz elején egy általános gyűjtés eszközöltessék valamennyi jótékony célra s e gyűjtésből első rendben segélyeztessék az aszódi gymnasium.

De a szóbeli határozatot a tett is követé.

Értekezletünk uj tagja, nem rég megválasztott domongi tisztársunk Brocken Lajos kijelenté, hogy a gymnasium segélyezésére öt éven át magát évi 5 ft adományra kötelezi.

Továbbá Moravcsik Mihály aszódi lelkész, megköszönve a tisztársak eddigi buzgalmát, melylyel az aszódi gymnasium ügyét felkarolták, értesité az értekezletet arról, hogy a holnapi napon tartandó Petőfi-ünnepély megörökítése végett egy „Petőfi-ösztöndij“ megalapítása kezdeményeztetett. Ezen ösztöndij kamata az ünnepély évfordulóján két, a magyar irányban kitünő tanulóknak fog kiosztatni. Kéri tehát Pestmege ev. papságát igtassa adományait az ő gyűjtő ívére, melyen önmaga 10 frttal kezdé meg az adakozást, a Petőfi-ösztöndij gyarapítására tehát következő adományok jegyeztettek a tisztársak részéről: Sárkány Sámuel főesperes 5 frt, Gallé Andor alesperes 5 frt, Dobronyovszky Károly 5 frt, Kemény János 5 frt, Kemény Soma 5 frt, Melczer Gyula 5 frt, Brocken Lajos 5 frt, Simon Péter 3 frt, Miklósy János 3 frt, Kiss Péter 5 frt, Dubovszky Nándor 5 frt, Jezsovcis Pál 3 frt, Török József 3 frt, Kiss Endre 5 frt, Margócsy József aljegyző 3 frt, Achim Mihály 3 frt, Seffarovszky János 1 frt, Margócsy Kálmán 3 frt, Jankó Károly 3 frt, Schnell Károly 4 frt, Frenyó András 3 frt, Sziroska Gusztáv 3 frt. — Összesen 100 frt.

Azonkívül határozatott, hogy az évi értekezleti tagdíj, a költségek levonása után szintén a gymnasium javára ajánltassék fel.

Követé ezen adakozást Láng Adolf felolvasása: „A Bethlen Gábor életbiztosító és önszegélyző egyletéről.“ Ezen ismertetéséhez csatolá felolvasó a következő indítványt:

„Országszerte érezhető lévén a protestáns egyház anyagi helyzetének inséges volta, sőt adataink lévén arra, hogy e miatt anyaegyházak filiákká kénytelenek válni vagy épenséggel fel is oszlanak, nem lévén képesek a kor igényeihez mért papi, tanítói és igazgatási fizetések elöteremteni, — indítványozom: tegye a papi értekezlet a prot. egyházi anyagi helyzete javításának kérdését magáévá; ajánlja a pestmegyei esperességnek, hogy követei által odahasson, hogy a kerületi közgyűlés a Bethlen Gábor egylet nagyfontosságú tervezetét bizottságnak adja

ki oly utasítással, hogy egyházunkat szerető, életbiztosítási és pénzügyi szakértők tanácsát kikérve, vizsgálja meg a tervezetet és terjeszse javaslatait vagy módosításait tartalmazó tudósítását a jövő kerületi közgyűlés elé.

A felolvasás érdekeltséget ébresztett a tisztársak közt. Az indítvány pedig az őszi gyűlés elé pártolólággal terjesztetni határoztatott.

Erre Dobronyovszky Károly elnök előadá, hogy oly jelentékeny testületnek, minő a magyar honi ág. hitv. anyaszentegyház, illő volna saját magyar lapjalal birnia, indokolva ennek szükségét.

Hozzá szóltak e tárgyhoz:

Melczér Gyula, ki felhozá, miszerint néhai báró Prónay Gábor volt egyetemes felügyelő, foglalkozott volt e gondolattal, s a kivitelhez megkivántató tényezőkből csak még a szerkesztő iránt nem történt megállapodás.

Sárkány Sámuel ez ügyet a szükségleteket s azokhoz megkivántató segédeszközöket előteremtő időre véli bizatni.

A tagok mind, áthatva a szeretet remegésétől, melylyel a testvér helvét hitvallásuk iránt viseltetnek, kifejezést adtak azon őszinte gondolatnak, hogy ily speciális lapot óhajtvá, távol vannak attól, hogy idegenkedés foglalja el az eddigi testvér-szeretet helyét.*) Végre

Moravcsik Mihály ajánlatára ezen ügy bányakerületi papi értekezlet elé fog terjesztetni és püspök ur felkéretni, hogy e célból a főiskolai tanárokkal kegyeskedjék magát érintkezésbe tenni.

Mint egyik főtárgy került szőnyegre a Cserevenkán történt papfizetés reducalálásának kérdése.

Török József óhajtá, hogy a kerület kerestessék meg a végre, hogy a kerületi jegyzőkönyv mellett nyomtatná azon kormányrendeleteket is, melyek tisztán papokat és egyházakat érdeklő ügyeket tárgyalnak. Ezáltal segítve volna azon a bajon, hogy a papi hivatal üresedése alatt kiadott rendeletek nem iratnak be — mostani szokáshoz képest — a rendeletek jegyzőkönyvébe. — Pártoltatni határoztatott.

Miklósy János óhajtáná, ha a szomszéd esperességek jegyzőkönyvei tanulmányozás végett a körlelkészek utján közölnének. Elfogadtatott.

A hiványi változások, az új mérték, a csömöri kath. pap ellenségeskedéseinek ügye szintén behatóan tárgyalattak.

Részvett az értekezlet a 26-kán, Aszódon tartott Petőfi-ünnepélyben is.

Láng Adolf.
értekezlet i jegyző.

Kerek György (gyászrajz).

Kerek György velencei h. h. lelkész meghalt 1875. máj. 24. Az igazak serege fogy e földön. A hitbuzgó lelkészek száma elijesztőleg kevesbül. Egy a Krisztushoz mind halál i g hű maradt lelkipásztort tettünk sirba, ki úgy felekezetét mint ennek Krisztus tudományán alapuló hitelveit lelkéből szerette. — Egy tudóst, kitartó munkás tanügyi férfit, gyakorlott tollu író t, Kerek György személyében temettünk el, f. év máj. 26-án. — Alapos készülségével szolgálatot tett hatáskörében egyházunk-

*) Örömmel üdvözlendjük a megindítandó lapot azon reményben, hogy evangyéliomi szilárd alapon álland, mert oly lapra, minél többre van szükség, lévén elég hitingató lap ugy is a hazában. Szerk.

nak. Tehetségével boldogítá a vértessaljai egyházmegyét, melynek ő egyik szerény fényben ragyogó csillaga volt. Munkássága kiterjedt ugy az egyházi mint a tanügyi t érre. Az egyházmegye egyik legnépszerűbb hivatalnoka volt. Több tisztségekkel lett kitüntetve, hordozta sok éven keresztül az iskola felügyelőséget, könyvtárnokságot és a tanácsbírói tiszte t. Mindegyiket igazságos szeretettel teljesíté s teljes odaadással.

Helyesen felfogva a prot. lelkészi hivatást hiveinek nem csak pásztora, de oktatója, tanácsadója is volt. Egész ügybuzgalommal s őszinte ragaszkodással viseltetett a tanügy iránt. Több tanítói értekezleten elnökösködött. A tanítóknak hő keblü barátja, lelkes pártfogója és elősegítője volt.

A 60 évet meghaladott tudóst, ritka munkásságra kelté, a méterrendszer. Előadást tartott az egyházmegyei tanító-ságnak, irt erről a lapokban, s egy önálló kis művet is bocsátott közre e téren. Mint író leginkább a számtannal foglalkozott, jeles cikkeket irt a „Néptanítók lapjába“, „Hon“ napi lapba.

Utolsó hattyu dala egy emlékirat volt, melyet f. év ápr. havában tartott egyházmegyei közgyűlésen olvastunk fel. Ez emlékiratban a lelkész özvegyek nyugdíjáról értekezik melegen és áthatóan, buzdítva kartársait, hogy ez ügyben tegyenek érdemleges lépést, szégyen lévén egy lelkész özvegynek 10 mond tiz forint évi segélyt adni.

Bár a Nehemiás vágya mielőbb teljesülne, s reménylem, hogy a mit nem hallgattak meg az élőtől, meghallgatnak a holtól, hogy ne legyen ezentul a protestáns lelkészek halála oly kínos, látva a haldokló ágy körül a kesergő özvegyet és zokogó árvákat. Ne halogassuk a munkát, hanem teljes erővel fogjunk hozzá. A szomorú özvegy panasza, az árva jajja, a kartársi kötelesség szózata, hasson el sziveinkig, s tegyünk, hogy „rest szolgáknak“ ne találtsunk.

Veszteséget szenvedett, boldogult! elhunytad miatt az egyház, tanügy és a tudomány. Az égben nyerj jutalmat. Bús özvegyednek és árvádnak nyujts on vigaszt az Isten!

Titeket pedig órállók buzdítson e gyász eset is arra, hogy a lelkészözvegyek nyugdíjazását mielőbb megteremtsétek.

Vasadi Balogh Lajos,
reform. lelkész.

Köszönet nyilvání tás.

A nagybányai ref. egyházmegye f. évi tavaszi közgyűlésén, b. e. néhai Meleg h Dániel ny. l. esperes irányában, kegyeletét fejezte ki, a mikor, nt. Szoboszlay István e. m. tanácsbíró ur indítványára az elhunyt nak sirjára s i r k ő emelését szavazta meg, főké p az egyházmegyei lelkész-gyámolda körül egykor kifejtett munkálkodásának elismeréseül. E kegyeletes tényét az egyházmegyének, s illetőleg annak lelkészi karának, mely kegyelet családunkat legközelebb érdekl i, szívélyes köszönetünk mellett teszszük közhírré.

Légyen e pár sornak rendeltetése a köszönet nyilvání tás, s kifejezése azon kedves érzésnek, melyet e kegyeletes megemlékezés családunk minden tagjában keltett.

Kis Hodos, 1875. Május 30.

A család nevében:
Meleg h Gyula m. k.
ref. lelkész.

b) K ü l f ö l d.

Ewaldról egy magyar tanítványa.

Ewald H. György életrajzát úgy adni, mint működésénél és tudományosságánál fogva megérdemelné, kissé bajos lenne a világ mostani forgandósága miatt, amennyiben Ewald, a milyen kitűnő tudós volt, ép oly eleven és erélyes politikus és diplomata. Ő volt a nagy németek egyik vezére a kis németek ellenében, következőleg barátja Ausztriának, Magyarországnak csak annyiban, a mennyiben beleolvadna Németországba, a poroszoknak pedig nagy ellensége. Épen két évvel ezelőtt Ewald egy röpiratban támadta meg kegyetlenül Bismarckot.

Ewald göttingai születés. (Született 1803). Elsőben a gimnasiunban kezdte pályáját, de minthogy nagyon fiatal volt, a tanulók kifogtak rajta, — azért egyetemre ment. Már fiatal korában (1824 óta) híresek voltak előadásai, annál inkább később; csak mióta (1837) nem akarta aláírni az új hannoverai alkotmányt, száműzött többet magával. Göttingába, visszahivatván 1848, befolyása meghanyagott és a rokonszenv meghült iránta tanártársai és a tanítványok részéről is; de hire és tisztelete nőttön-nőtt kívül annyira, hogy magánlapját mint az angol lordok sorban, úgy kiváltképen Palmerston szorgalmasan olvasta.

Azon könyvek száma, melyeket kiadott tömérdek. Legnagyobbak és legnevezetesebbek az ő héber és arab nyelv-tana, az Izraél népének történelme, Bibliai Régiségtan, a sok commentár stb.

Tudománya akkora volt, hogy az, a kinek nincs annyi, meg nem foghatja azt a rendkívül nagy tehetséget, mely képes volt annyi nyelvet és oly behatólag megtanulni, mint Ewald. Méltán bámulatra ragadta azt, a ki közelebb ismerte őt, személyesen és irataiból. A mi pedig különös nála az az, hogy minden sok nyelv mellett is a németben remekiró volt. Szaka tulajdonképpen a keleti nyelvek, ezeknek legtöbbjét alaposan ismerte. De az ó- és újtestamentum különös tanulmányai kézé tartoztak. A Jézus életét kitűnően leírta. A bellen és latin remekirókban a philologusokat rendre sarokba szoritotta. Innét lön, hogy a tudósok nagyjából ellenségei voltak és folyton árulkodtak ellene az udvarnál. Mikor 1855-ben búcsuztam tőle, panaszkolt nekem, hogy a király nemsokára leteszi őt tanárságáról, mondván: „A király ellenségem nekem!” Midőn a poroszok elfoglalták Hannoverát, Edwaldot letették, de Hannovera városa képviselőjének választotta s azóta ugyanazon uralkodó családnak érdekeit képviselte Berlinben, a mely őt többbizben megzaklatta.

Első neje volt Gans-nak, azon híres göttingai csillagásznak, a ki a távsürgöny elméletét fölállította, a leánya; ettől nem maradtak gyermekei. A második volt Schleiermachernek leánya, ettől egyetlen leánya van, mintegy 18 éves. Ewald midőn meghalt 72 éves volt. A magyar tudományos akadémia 1854-ben tette őt tagjává. Midőn kinevezték, ezt a megjegyzést tette: „Alkalmasint azért tettem azzá, mert a magyaroknak is tettem egy kis szolgálatot a tudomány terén.” Magyarországból egynehányszor levelet váltottam Ewalddal.

c) K ü l ö n f é l é k.

S z e b e r é n y i L a j o s, magyar és tót ev. lelkész s a theologia pastoralis tanára Pozsonyban meghalt jun. 4 én este 7 órakor 53 éves korában. — P a l m e r Fr. D. K. hittanár

Tübingában meghalt május 29. — A Herbert Spencer-féle nevelés tan szakavatott ismertető birálatát nem sokára közlendjük. — A lelkészi tisztnak az ujkori igények szerint, a lelki pásztori teendők nagymérvű kifejtése által, új munkaköröket kell felölelni, következőleg minden oly törekvés, mely a lelkészeket lelkészi és egyszersmind okleveles tanítói (oklevél nélkül tanító nem lehet ezután senki jogszerűleg) kettős teherrel czélozná működéseikben bénítani, mint a lelkészi állás mai kori megsokasodandó tetsorozatával ellenkező, általunk nem pártolható. A lelkész maradjon lelkész, törekedvén ennek eszménye lehető valószínűsítésére. — V e s z p r é m b e n ápr. 6—8 tartott a veszprémi ref. egyházmegye közgyűlése és lelkészi értekezlete: határozatképes konvent felállítására csak zsinat lehet illetékes; a lelkészi fizetés alantja 1000 frtban véleményeztetett; ugy a „Tisza“ biztosító társulat ajánlata, mint a „Bethlen Gábor egyesület“ tervezete, a feltételek nem valószínűsítés miatt, el nem fogadtattak. — A z e r d é l y i u n i t á r i u s o k igen munkálkodnak, londoni unitárius gyűlésre követeket küldtek; Simén tanár a „csodákról“ modern szellemben munkát adott ki, kívánatos, hogy e munka, mely sok embert megszédíthet, alaposan megczáfoltassék. — S o ó s M i k l ó s hamvai ref. lelkész, Tompa költői lelkű ntóda, 40 éves korában ápr. 26-án jobblétre szenderült. — A d e b r e c z e n i k o l l é g i o m udvarán máj. 31-én d. e. tartotta nagyszámu közönség előtt Tisza Kálmán képviselői 3 évi szakáról beszámoló jeles beszédét. Előtte való este a hit és jogtani ifjuság szövétnekes menettel tiszteltgett neki.

M a d r i d b a n a protestantismus erősítése és terjesztése czéljából „El Cristiano“ czimen a londoni „ker. olvasmány (tract) társaság“ költségén protestáns lap adatik ki. — B é c s b e n az evangélikus szövetség szokásos ujévi „buzgalmi hete“ első izben az idén tartott meg kedvező sikerrel. — A S a i n t - Q u e n t i n - i nagy asztalos gyár-telep tulajdonosai a vasárnapi munkát a munkások vallási élete ápolása szempontjából megszüntették. — T h e o l o g i a i t á r s a s á g o t alakítottak Vaud kántonban a hittanárak és lelkészek Daudiran hittanár elnöklete alatt. — N é m e t o r s z á g o n van 1233 vasárnapi iskola, 4720 fi- és nő tanvezetővel, 82,633 tanítvánnyal. E nagyhatású áldásos intézmény 1863 óta honosult itt meg. — A z e n i t h léghajó két áldozata protestáns volt, Párisban az Oratoire templomban tartott a temetési gyászszertartás. — I n g l i s J á n o s lelkész fordította az ó-szövetség végső részét aneityumese nyelvre, mely az „Uj Hebrida“ szigetek egyik nyelve, s az egész biblia e nyelven kinyomatását munkába vette az angol biblia társaság. — R ü d t b á r ó n ó Carlsruhéban a biblia társaság fiók ágának buzgó pénztárnoka, ki saját házában alapítá a segédtársulatot, közelebb hunyt el. Az ur igéjeért buzgó keresztyén hölgy halálát részvétellel vette tudomásul az angol biblia társaság.

A tiszántuli ref. egyházkerület közgyűlése július 15-én venci kezdetét, főtárgya a debreczeni jogakadémia ügye, 4 jogtanár választása, államsegélyosztás és július 17-kén lelkészi felavatás. — A gyűlést megelőző nap július 14-kén d. után tanügyi bizottsági ülés leend.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.